

NOWA RADIOCHEMICZNA METODA POSZUKIWANIA I OBLICZANIA ZASOBÓW ZŁÓŻ RUD URANU

NATURALNE PIERWIĄSTKI PROMIENIOTWÓRCZE zawarte w wodach mineralnych mogą dostarczyć cennych danych o strukturze geologicznej i charakterze podziemnych warstw promieniotwórczych. W interpretacji wyników pomiarów radiochemicznych szeroko korzysta się z praw równowagi promieniotwórczej, które opisują w sposób ilościowy zachowanie się naturalnych pierwiastków promieniotwórczych, tworzących szeregi promieniotwórcze. Równowagę promieniotwórczą osiąga się, gdy pochodny nuklid promieniotwórczy wytwarzany jest ze stałą prędkością przez rozpad długowiecznego macierzystego nuklidu promieniotwórczego. W stanie równowagi promieniotwórczej stosunek ilości atomów dwóch pierwiastków promieniotwórczych szeregu promieniotwórczego pozostaje stały. Ponieważ okres połowicznego rozpadu uranu jest znacznie dłuższy ($4,5 \cdot 10^9$ lat), od tego okresu dla radu (1622 lata) następuje stan równowagi promieniotwórczej między ilością uranu a ilością jego produktu rozpadu, radu. Jeżeli zastosujemy pojęcie równowagi promieniotwórczej do minerałów uranowych o wieku dostatecznie długim, niezbędnym do osiągnięcia równowagi (tj. gdy wiele okresów połowicznego rozpadu radu upły-

nęło), to stosunek ilości atomów U/Ra będzie dla nich zawsze stały i wynosi $2,8 \cdot 10^6$, oznacza to, że na 1 atom radu w mineralu będzie $2,8 \cdot 10^6$ atomów uranu.

Ilość radu w g (E_{Ra}), która jest w równowadze promieniotwórczej z 1 g uranu, obliczyć można w następujący sposób:

$$1 \text{ g radu } (^{226}\text{Ra}) \text{ zawiera } \frac{6,02 \cdot 10^{23}}{226} \text{ atomów}$$

$$1 \text{ g uranu } (^{238}\text{U}) \text{ zawiera } \frac{6,02 \cdot 10^{23}}{238} \text{ atomów}$$

$$E_{Ra} = \frac{226 \cdot 1622}{238 \cdot 4,50 \cdot 10^9} = 3,4 \cdot 10^{-7} \text{ g.} \quad (1)$$

W stanie równowagi promieniotwórczej prędkość wytwarzania jest stała. Ilość radu (G_{Ra}), która powstaje 1 g uranu na sek., oblicza się następująco:

$$G_{Ra} = \frac{226}{238} \lambda_U = 4,6 \cdot 10^{-18} \text{ g/sek} \quad (2)$$

Uwaga: 226 i 238 — liczby masowe radu i uranu, $6,02 \cdot 10^{23}$ — stała Avogadry, 1622 i $4,5 \cdot 10^9$ — okresu połowicznego rozpadu radu i uranu. Zamiast stosunku okresów połowicznego rozpadu można wstawić do wzoru, odpowiednio, stałe rozpadu.

λ_U — stała rozpadu uranu.

Podane wyżej wzory mogą w pewnych przypadkach mieć zastosowanie do obliczenia podziemnych złóż rud uranu.

Zastosowanie do pomiarów promieniotwórczych udoskonalonych liczników scyntylicyjnych, zamiast liczników Geigera-Müllera, znacznie rozszerzyło zakres poszukiwania złóż pierwiastków promieniotwórczych. Ponieważ promieniowanie γ nie jest w stanie przenikać grubych warstw skał, więc pomiary promieniotwórcze przeważnie mają skuteczne zastosowanie do wychodni rud uranu lub wymagają wykonania odwiertów.

Poniżej zostanie opisana metoda radiochemiczna, zastosowana w Japonii w r. 1956 przez Y. Yokoyamę do poszukiwania i obliczania zasobów złóż rud uranu. Metoda ta oparta jest na oznaczaniu zawartości radu i jego izotopów w wodach mineralnych i obliczaniu zawartości uranu na podstawie założeń wynikających z praw równowagi promieniotwórczej.

Względna zmienność w częstości występowania radu i radonu w wodach mineralnych tłumaczy się tym, iż woda mineralna przechodząc przez podziemną warstwę uranonośną rozpuszcza rad i radon jako bardziej rozpuszczalne od ich skał macierzystych. Yokoyama zakłada istnienie w źródłach mineralnych dwóch warstw promieniotwórczych. Głęboka warstwa, która jest prawdopodobnie związana z rudami uranu lub toru, może się znajdować na głębokości kilku kilometrów. Tę warstwę uważa się za strefę dostarczającą wodom mineralnym radu i jego izotopów, takich jak tor X, mezotor 1 i aktyn X. Druga warstwa promieniotwórcza, uważana za źródło radonu i toronu w wodach mineralnych, znajduje się bardzo blisko powierzchni ziemi na głębokości 10–50 m.

Do obliczenia ilości uranu, która występuje w strefie dostarczającej rad wodom mineralnym, zastosował autor dwa sposoby, oparte na powyżej podanych wzorach 1, 2.

I sposób

Ilość radu, G_{Ra} , która powstaje z 1 g uranu na sekundę, wynosi $4,6 \cdot 10^{-18}$ g/sek. Jednak ilość radu, która jest dostarczana do wód mineralnych na sekundę, wynosi $C_{Ra} \cdot F$, gdzie C_{Ra} oznacza zawartość radu w wodach mineralnych W (g/l), a F ilość przepływu l/sek. Na podstawie dostarczonej dawki radu można się więc spodziewać, że w strefie dostarczania jest następująca ilość uranu, W:

$$W = \frac{C_{Ra} \cdot F}{G_{Ra} \cdot K} \text{ g} \quad (3)$$

gdzie K oznacza współczynnik rozpuszczalności radu z rud uranu w wodach mineralnych. Dokładna wartość K jest nieznana, zwykle zakłada się, że $K = 0,10$. W przypadku doskonałej rozpuszczalności $K = 1,00$. Jako przykład podaje Y. Yokoyama obliczenie dla Gorącego Źródła Arima, posiadającego największą w Japonii zawartość C_{Ra} , wynoszącą $2 \cdot 10^{-10}$ g/l, przy $F = 5$ l/sek.

$$W = \frac{2 \cdot 10^{-10} \cdot 5}{4,6 \cdot 10^{-18} \cdot K} = \frac{2 \cdot 10^8}{K} \text{ g} = \frac{200 \text{ ton}}{K} \quad (4)$$

Można więc się spodziewać, że pod ziemią w obszarze Gorącego Źródła Arima znajduje się 200 t lub 2000 t uranu, zależnie od tego czy przyjmuje się dla $K = 0,10$ czy $K = 1,00$.

Yokoyama stwierdził, iż wody mineralne zwykle zawierają porównywalne zawartości toru X i mezotoru 1 (tabl. I). Oznacza to, że współczynnik rozpuszczalności radu i jego izotopów nie jest duży. Tłumaczy to w następujący sposób: gdyby mezotor 1 roz-

puszczał się doskonale w wodach mineralnych, to byłoby niemożliwe dostarczenie toru X wodom mineralnym ze strefy dostarczania, ponieważ (w tym przypadku) w strefie dostarczania nie byłoby mezotoru 1 i jego produktów rozpadu (radiotoru i toru X).

Tabela I

IZOTOPY RADU W WODACH MINERALNYCH

Nazwa źródła	^{226}Ra 10^{-12} c/l*	^{224}Ra (ThX) 10^{-12} c/l	^{228}Ra (MsThI) 10^{-12} c/l	^{225}Ra (AcX) 10^{-12} c/l
Arima Shin-osen	170 ± 5	560 ± 20	580 ± 10	$9 \pm 0,5$
Arima Ariake-no-yo	170 ± 7	310 ± 10	380 ± 20	$9 \pm 0,9$
Ikeda No 1	33 ± 1	100 ± 2	85 ± 8	—
„ No 2	36 ± 3	113 ± 12	53 ± 7	—
Masutomi A 5	66 ± 3	200 ± 7	230 ± 10	—
„ B 7	24 ± 1	66 ± 2	240 ± 1	$1,3 \pm 0,1$
Misasa Misasa-kan	14 ± 1	34 ± 2	$38 \pm$	—

* c/l = curie na litr. Ilość substancji odpowiadająca jednemu curie zależy od długości okresu połowicznego rozpadu.

II sposób

Jak wynika z równania (1), ilość radu E_{Ra} , będąca w równowadze promieniotwórczej z 1 g uranu, wynosi $3,4 \cdot 10^{-7}$ g radu. W okresie czasu T sek. ilość radu wyniesiona na powierzchnię ziemi przez wodę mineralną wynosi $C_{Ra} \cdot F \cdot T$ g. Na podstawie całkowitej ilości dostarczonego radu można spodziewać się następującej ilości uranu, W', obecnej w strefie dostarczania:

$$W' = \frac{C_{Ra} \cdot F \cdot T}{E_{Ra} \cdot K'} \quad (5)$$

gdzie K' oznacza stosunek ilości radu, która jest rozpuszczona w wodach mineralnych do całkowitej ilości radu.

Yokoyama podaje następujący przykład dla Gorącego Źródła Arima. Przyjmując $T = 100$ lat ($3 \cdot 10^8$ sek.) i $T = 1000$ lat ($3 \cdot 10^{10}$ sek.), otrzymuje

$$W' = \frac{2 \cdot 10^{-10} \cdot 5 \cdot 3 \cdot 10^9}{3,4 \cdot 10^{-7} \cdot K'} = \frac{10 \text{ ton}}{K'} \text{ dla } 100 \text{ lat}$$

$$W' = \frac{2 \cdot 10^{-10} \cdot 5 \cdot 3 \cdot 10^{10}}{3,4 \cdot 10^{-7} \cdot K'} = \frac{100 \text{ ton}}{K'} \text{ dla } 1000 \text{ lat } (6)$$

Powyższe obliczenie wskazuje, że wartość W' w równaniu (6) jest tego samego rzędu co wartość W w równaniu (4), przy długości okresu czasu rzędu okresu połowicznego rozpadu radu. Oba sposoby obliczania dadzą praktycznie zbliżone wartości, jeżeli wpływ wód mineralnych odbywa się w ciągu dłuższego okresu czasu, w którym zachodzi pewnego rodzaju stan równowagi między wylugowaniem radu a dostarcza-

Tabela II

ILOŚĆ URANU OZNACZONA METODĄ RADIOCHEMICZNA

Nazwa źródła	Ra zawartość 10^{-12} g/l	Ilość prze- pływu l/sek	Ra wydnie- lanie 10^{-12} g/sek	Ilość uranu	
				K=1,00	K=0,10
Tamagawa Akita	20	150	3000	700	7000
Arima Hyogo	300	5	1000	200	2000
Masutomi Yamanashi	30	2	60	10	100
Matsunoyama Niigata	15	4	60	10	100
Misasa Tottri	15	3	45	10	100
Yugakae Shimane	30	1	30	7	70

niem. Stwierdzone przez Yokoyamę wyniki i obliczenia podaje tabela II. Dla potwierdzenia swej metody podaje Yokoyama następujące fakty. Największe ilości uranu wykryte dawniej w Japonii Suisho-yama obliczono na około 1 do 2 t. uranu metalu lub 2000—4000 t. minerałów uranowych. Średnia zawartość U wynosiła 0,05%. W tabeli II ilości uranu oznaczone przez autora w niektórych źródłach mi-

neralnych są znacznie wyższe. Autor podaje, że ostatnio wykryto nowe złożo uranu w Ogamo Mine blisko Gorącego Źródła Misasa, które jest jednym z największych źródeł radioaktywnych w Japonii.

(Na podstawie: *Istope Geology*. K. Rankama, London 1954; i „*Bull. Chem. Soc. Japan*”, t. 29, nr 6, 1956.).